

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	28.09.2019
Received / Makale Geliş	27.07.2019	Published / Yayınlanma	29.09.2019

CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARLIK MİRASININ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ: KARABÜK YENİŞEHİR SİNEMASI

SUSTAINABILITY OF REPUBLICAN PERIOD ARCHITECTURAL HERITAGE: KARABUK YENİŞEHİR CINEMA

Doç. Dr. Şengül YALÇINKAYA

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Trabzon / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0003-1629-6443

Öğr. Üyesi Havva Beril BAL

Avrasya Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Trabzon / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-2347-3244

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1418>

Reference: Yalçinkaya, Ş. & Bal, H. B. (2019). Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirasının Sürdürülebilirliği: Karabük Yenişehir Sineması. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*. 6(42), 2685-2692.

ÖZET

Bu çalışma, bir dönem simge yapı olmuş, bugün atıl durumda olan yapıların kentsel sürdürülebilirlik için önemine dikkat çekmek amacıyla yapılmıştır. Problem, kent ortamında tekil yapıların üstlendiği görevler üzerinden ele alınmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde modernleşmenin simge yapılarından olan Karabük Yenişehir Sineması üzerinden konu irdelenmiştir. Kuramsal olarak kentsel sürdürülebilirlik, kent kimliği ve toplumsal bellek kavramları çerçevesinde ele alınan konu, yapının geçmişten günümüze geçirdiği süreç üzerinden yürütülmüştür. Çalışmada yapının anlamı ve değerine, kent yaşamı içerisindeki yeri ve mimari açıdan önemine değinilmiştir. Kent için simge durumda olan yapının bugün atıl durumda olması ve kent yaşamında artık aktif olarak yer almaması kentsel sürdürülebilirlik açısından önemli bir kayıp olarak görülmektedir. Karabük Yenişehir Sineması üzerinden aktarılan konu aslında bugün diğer kentlerde var olan benzer özellikteki yapılarda da karşılaşılmaktadır. Bu tür dönem yapıları, mimarlık ürünü olmalarının yanında kentin sosyo-kültürel yaşamını yönlendirmiş, genç Cumhuriyet'in sanayileşme ve modern yaşam sürecini anlatan temsil gücü yüksek yapılardır. Özellikle Cumhuriyet Dönemi yapılarının korunmasına yönelik anlayışının yerleşmemiş olması ve bu konudaki toplumsal duyarlılığın gelişmemesi bu tür yapıların yok olmasına neden olmaktadır. Kentlerdeki simge yapılar, kent kimliğinde ve toplumsal bellekteki etkin rolü göz önüne alınarak, sahip oldukları değerden dolayı korunması gerekliliği konusunda toplum bilinçlendirilmeli ve farkındalık yaratılmalıdır. Ayrıca mevcut işlevleriyle veya yapılar işlevlerini kaybetseler dahi yeniden işlevlendirilerek kent yaşamına tekrar dahil edilmesi için koruma ölçütleri geliştirilerek, yapılar yaşatılarak kentsel sürdürülebilirlik sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kültürel Sürdürülebilirlik, Kimlik, Toplumsal Bellek, Atıl yapı

ABSTRACT

The aim of this study was to draw attention to the significance of the then iconic and today's idle buildings in terms of urban sustainability. The problem was addressed through the tasks of individual structures in the urban environment. The subject was examined through the Karabük Yenişehir Cinema, which is one of the iconic structures of modernization of the Republic period. The subject was discussed in the context of urban sustainability, urban identity and collective memory. The focus was on the transformation that the building has gone through. The meaning and value of the structure and its architectural significance in urban life were highlighted. The Karabük Yenişehir Cinema, which was once an iconic structure, is idle and no longer active in urban life today. This is a significant loss in terms of urban sustainability. In fact, similar structures in other cities are undergoing the same process today. Such iconic structures symbolize the young Republic's industrialization and modernization and mark the social and cultural aspects of urban life. The lack of awareness for the protection of iconic structures causes them to disappear. Public awareness for the protection of iconic structures should be raised. Conservation measures should be developed, and iconic structures should be reintroduced to urban life even after they lose their original function in order to ensure urban sustainability.

Keywords: City, cultural sustainability, identity, collective memory, idle building

1. GİRİŞ

Son dönemde kentlerdeki simge yapılar yok olma tehdidi ile karşı karşıyadır. Kentlinin belleğinde önemli yere sahip olan bu yapıların kent yaşamından kopartılarak önce kullanılmaması sonra da yıkılması kentlerde sıkça karşılaşılan bir durum haline gelmiştir. Pek çok nitelikli yapı çeşitli nedenlere bağlı olarak yok olmuş, kültürel miras korunamamıştır. Özellikle ülke genelinde Cumhuriyet modern döneme ait önemli sayıda yapı stoğu bulunmasına karşın, gerekli önemin gösterilmemesi nedeniyle şimdiden ciddi düzeyde yapı yok olmuştur. Bu kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması ise bir zorunluluktur. Tekeli, Cumhuriyet Dönemi modern mimarlığa ait ürünlerin değerlerinin tam olarak anlaşılmadığını ve yıkımların arkasında birçok nedenin bulunduğunu, bunun yanında toplumda bu konuda yeterli bilince sahip olmadığını vurgulamaktadır (Tekeli, 2018:42). Benzer şekilde Halbwegs, evlerin, sokakların geçitlerin değişime direnemeyeceğini, buna sadece grupların direnç gösterebileceğini söyler. Bu direnç kaynağını kurulan bağdan alır (Halbwegs, 2018:166). Yaşanmışlıklar, çevre ile kentli arasında kurulmuş olan ilişki ve buna aracılık eden fiziksel çevre-mimari ürün birçok anlamı üzerinde taşır. Bugün hızlı bir değişim içinde olan kentler, tarihsel süreçteki katmalarını kaybetmekte, bu da kentin sahip olduğu değerlerin kaybolmasına neden olmaktadır.

Kentlerdeki yapılar, mimari ürün olmanın yanında, kentin geçirdiği sürecin ve sosyo-kültürel ve ekonomik yapısının birer göstergeleridir. Cumhuriyet Dönemi mimarlık ürünlerinin ortak özelliği kentlerde önemli işlevler üstlenmelerinden dolayı toplumsal bellekte yer etmiş, nitelikli yapılarıdır. Dönemlerinin mimari yaklaşımının yansıtılmalarının yanında ülkede Cumhuriyet ile birlikte toplumsal değişim ve gelişin izlerini taşımaktadır. Modern bireyin oluşması için sanat kültürel etkinliklere ortam hazırlayan yapılar, kalkınma anlayışının sembolü yerleşmeler ve yapıları ile yakın dönem tarihinin fiziksel göstergeleri olarak bu yapılar kentsel yaşamda var olmalıdır. Bugün yıkılmış olan Atatürk Kültür Merkezi (AKM), Baraj Gazinosu, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) Arı ve Orkut stüdyoları, İller Bankası, Mecidiyeköy Likör ve Kanyak Fabrikası, Etibank Binası, AOÇ Atatürk Orman Çiftliği (AOÇ) İşçi Memur Lokantası düşünüldüğünde, kentsel sürdürülebilirlik için en azından bundan sonrasında kent kimliğinde ve toplumsal belleğin oluşmasından önemli yere sahip olan yapıların varlığını devam ettirilmesi sağlanmalıdır.

Çalışmada atıl durumda kalan simge yapıların, tekrar kent yaşamına katılmasının önemine dikkat çekilmek adına Cumhuriyet Dönemi'nde modernleşmenin simgesi olan Karabük Yenişehir Sineması çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Yenişehir Sineması aktif olduğu dönemde kent yaşamının sembol yapılarından biri olup, hem işlevsel hem de fiziksel olarak kente hizmet etmiş bir yapıdır. Buna bağlı olarak çalışmada Yenişehir Sineması'nın geçmişten günümüze geçirdiği süreç değerlendirilerek kent için öneminin ortaya çıkartılması şeklinde ele alınmıştır. Yapıların kent yaşamına katılmaması, atıl durumda kalması nesiller arası kopukluğa yol açarak kültürel sürdürülebilirliğin sağlanamamasına neden olmaktadır. Yapılar işlevlerini yitirirler bile süreç içerisinde yüklendikleri anlam ile kenti var etmeye devam ederler. Fakat fiziksel olarak var olmaları yeterli olmamakta; aynı işlevle ya da farklı bir işlev yüklenerek kent yaşamına aktif bir şekilde dahil olmaları önemlidir. Diğer taraftan bu çalışma, Yenişehir Sineması'nı ele alan bazı araştırmalar olmakla birlikte konuya ilişkin sınırlı sayıda çalışma olması açısından literatüre veri kazandırma adına da önem arz eder.

2. KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK; YAPI VE MEKAN

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) sürdürülebilirliği; "toplum ve doğa arasında sosyal olarak şekillenen ilişkilerin uzun vadede yaşamasının sağlanabilmesi" olarak tanımlamaktadır (UNESCO-MOST, 1996). Sürdürülebilirlik, insanın doğa üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirerek ekosistemin sürekliliğinin sağlamaktadır. Mevcut varlıkların gelecek nesillere aktarılması sürdürülebilirliğin ana amaçlarından biridir (Özdoğan, 2014). Günümüzde her alanda sürdürülebilirlik problemi bulunmaktadır. Kent ölçeğinde ise; sürdürülebilir kentsel gelişme "kentlerin yaşam kalitelerini geliştirip mevcut doğal kapasitelerini koruyarak fiziksel olarak gelişirken, gelecek kuşakların da gereksinmelerini karşılayabilme olanaklarını ellerinden almadan, ekonomi ile ekosistem arasındaki dengeyi koruyarak, sosyal dengeyi bozmayan ekonomik gelişmeler" olarak tanımlanmaktadır (Nijkampand ve Perrels, 1994). Temel olarak kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması, kentlerin çevre ile uyumlu olarak gelişmesine ve gelecek nesillere aktarılmasına dayanmaktadır.

Kentsel sürdürülebilirlik yaklaşımı kentin mevcut doğal ve sosyal dengesini bozmadan, gelecek

kuşakların gereksinimlerini karşılamasına imkan vermektedir. Kenti oluşturan yapıların korunması ve gelecek nesillere aktarılması kültürel sürdürülebilirliğin kesintisiz sağlanması açısından önem taşımaktadır. Özellikle kent yaşamında önemli yere sahip, yapıldığı dönemin izlerini taşıyan, kentin önemli olaylarına tanıklık etmiş, bu özellikleriyle toplumsal bellekte yer edinmiş olan yapıların devamlılığı sağlanmalıdır. Yapı fiziksel olarak işlevini kaybetmiş olsa bile sahip olduğu simgesel değer nedeniyle korunmalı ve nesiller arası iletişimi sağlayan en önemli olgu olan kültür taşıyıcılığı işlevini yerine getirmeye devam etmelidir.

Kenti oluşturan yapılar ve mekanlar kentin statüsü, kentlinin sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkileri, kentte var olan yaşam biçimi gibi konularla ilgili veri oluşturur. Mimari aynı zamanda kentlinin zihninde bireysel, toplumsal, sosyal ve kültürel değerlerle birleşerek mekana ilişkin duygusal ve anlamsal deneyimler sonucunda toplumsal belleği meydana getirir (Madran, 2001:47). Mekan, sahip olduğu özellikleriyle kişinin yaşadığı anlara tanıklık etmektedir ve bellek arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Şimdiki zamanda geçmişin keşfedilmesini sağlayarak, kent kimliğini oluşturmaktadır. Toplumsal belleği oluşturan mekanlar aslında insanların ilişki kurdukları, bağlandıkları, aidiyet hissettikleri, hatırlayacakları ve özleyecekleri yerler olup, bireylerin mekânla kurduğu bu duygusal bağ ve mekanda yaşanan deneyimler, bireyin mekânı tanımasını ve anlamlandırmasını sağlamaktadır (Nora, 2006). Kentlerde bu daha çok yoğun sosyal etkileşim ve buna hizmet eden mekanlarda kendini gösterir. Kente duyulan güçlü aidiyet/bağlılık/kentlilik duyguları gibi kriterler de sürdürülebilirliğin sağlanmasında etkili olur (Çahantimur ve Turgut Yıldız, 2008: 5). Bireyler yaşadıklarını tarif ederken mekanlardan faydalanmakta ve bu anlamda mekan, belleğin izlerinin taşınmasında önemli rol oynamaktadır. Kentsel mekan; belleğin oluşmasının ve taşınmasının yanı sıra farklı kültürlerin birikimlerinin ve etkileşimlerinin katmanlarına sahiptir. Bu nedenle bu mekanların sürekliliği kentte yaşamış toplumların kültürel etkileşim içinde olmalarına bağlıdır (Seçilmişler, Akın ve Koç, 2007: 104) Ayrıca kentte yaşayan insanların kente karşı duydukları bağlılık, aidiyet, sahiplenme gibi duygular kente ait olanı koruma iç güdüsünü de beraberinde getirmektedir.

Günümüzde kentlerde yaşanan hızlı değişim ve dönüşüm, kentsel sürdürülebilirliğin sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Yaşanan toplumsal değişimler kentin fiziksel çehresinin de değişmesine neden olmakta, kentler sahip oldukları anlam ve önemi yitirmektedir. Sürdürülebilir kentsel gelişme değişen değer yargıları ve yaşam şekilleri nedeniyle kentlerin hızla kaybettikleri anlam ve önemlerini geri kazanmalarını ve insanlar için yaşanabilir çevreler sunmalarını sağlaması açısından önem taşımaktadır (Çahantimur ve Turgut Yıldız, 2008: 7). Kentler değişirken; yeni katmanlar, anlamlar ve mekanlar üretmektedir. Bu devinim içerisinde kültürel etkileşimin devamlılığının sağlanması kentin devamlılığı açısından önem taşımaktadır. Kentte farklı zamanlarda yaşanan değişimlerin bir süreklilik dahilinde gerçekleşmesi, mekanların kültürel sürdürülebilirliği ile ilişkilidir. Bireylerin yaşadığı toplumda sosyalleşmesini sağlamak için yaşadığı çevrenin, kültürel değişiminin işaretlerini ve imgelerini aktarması önemlidir (Kımillı, 2005). Bu da kenti oluşturan ve kültür taşıyıcısı olan mimari öğelerin nesilden nesile aktarılması ile mümkündür. Mimari yapılar kentlinin gündelik yaşamında kendine özel yer edindikleri ölçüde sürdürülebilirler. Bu anlamda, sosyal bağlar kurabilen mekanlar, kentin değişiminin ve dönüşümünün önünde direnç noktaları oluşturarak kentsel sürekliliği sağlamaktadır (Basa, 2015:33). Kültürel belleğin sürekliliğini sağlayan mekanlar, bir birliktelik ve dayanışma yaratarak kendilerini zaman ve mekân bağlamında hatırlatmakta ve bu sayede toplumsallık duyguları yaratmaktadır. Bu nedenle, toplum tarafından kabul edilmiş kültürel belleğe ilişkin değerlerin, uzun vadede kimliğin yapı taşlarını oluşturduğu söylenebilmektedir. Kentte bulunan yapıların, kent yaşamının her evresini yeterince tanımlayabilmeleri için, zaman içerisinde kesintisiz olarak devam etmeleri, her dönemden kalan yeteri kadar örnek olması esastır (Basa, 2015:33). Kentin oluşmasında bu denli öneme sahip olan yapıların zaman içinde değişmesi ya da yok olması kentin fiziksel çevresinin değişmesine bu da kentsel belleğin de değişime uğramasına yol açmaktadır. Bu nedenle mimaride kültürel ve tarihi sürekliliğin sağlanmasına olanak tanıyan yeniden kullanım olgusu önem taşımaktadır.

3. KARABÜK YENİŞEHİR SİNEMASI'NIN KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN ARAŞTIRILMASI

Kentlerde yaşanan hızlı değişim ve dönüşüm, kentsel sürekliliğin temelini oluşturan kent kimliğinin ve toplumsal belleğin oluşması ve korunması konusunda sorunlar yaratmaktadır. Son dönemde bu konu sıkça gündeme gelmekte, akademik alanda bu konuda çalışmalar çoğalmaktadır. Bu çalışmada ise

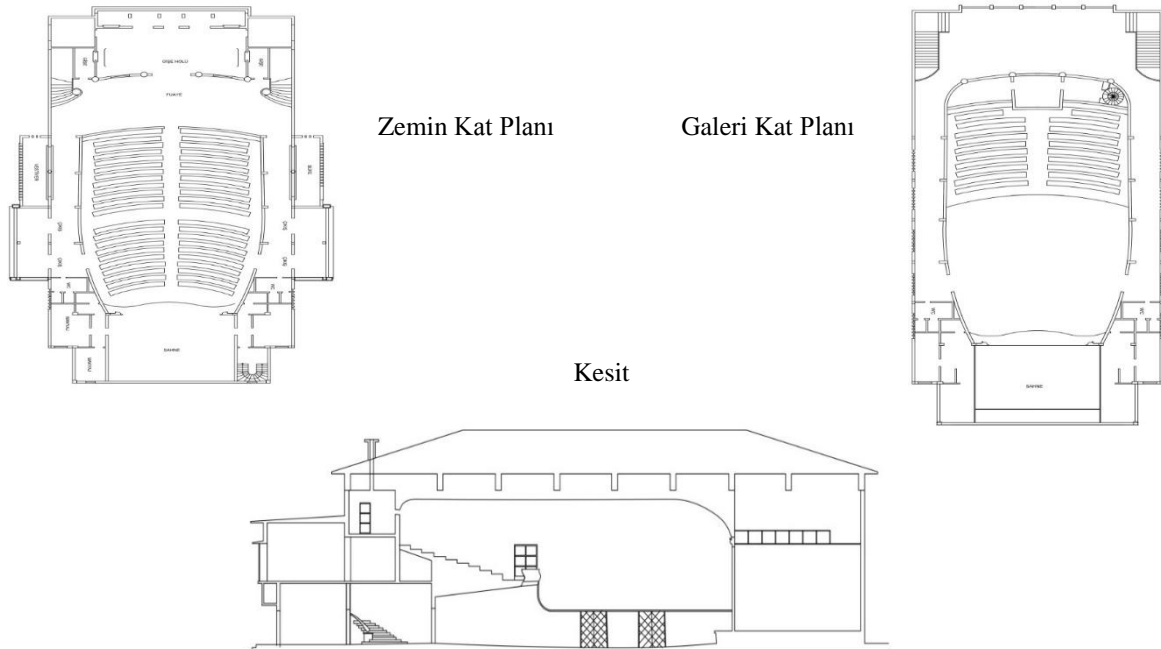
Cumhuriyet Dönemi modern mimarlık mirası olan ve bugün atıl durumda kalan simge yapıların kentsel sürdürülebilirlik açısından önemine dikkat çekmek amaçlanmıştır. Bunun içinde çalışmada, kentin sosyo-kültürel yaşam içerisinde yer alan, önemli olay ve günlere tanıklık etmiş, kentin simgesi durumundaki Karabük Yenişehir Sineması konu alınmıştır. Günümüzde atıl halde bulunan yapının gelecek nesillere aktararak sürdürülebilirliğinin sağlanması için yapının toplumsal bellekte yeri, anlamı ve değerine yer verilmiştir.

4. ARAŞTIRMA ALANI

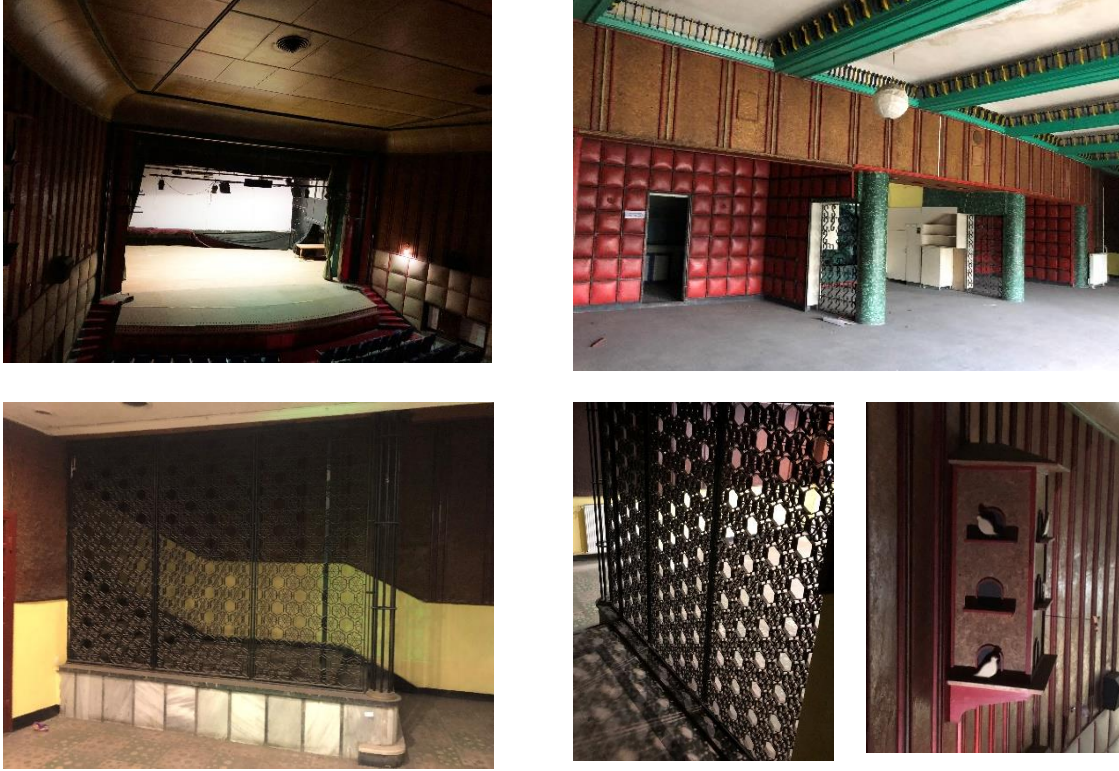
Cumhuriyet Dönemi'nde modernleşmenin simgesi olan Yenişehir Sineması, Karabük Demir Çelik Fabrikası yerleşkelerinde yer almaktadır. Yapı 1953'te Münici Tangör tarafından tasarlanmış ve 1958 yılında tamamlanmıştır (Şekil1). 941m²'lik bir alana oturan yapı, sinemanın yanında tiyatro ve opera gibi etkinliklere imkan vermektedir (Şekil 2,3). 1960- 1990 yılları arasında ülkenin önemli salonları arasında olan sinema, 2008-2013 yılları arasında kültür merkezi olarak kullanılmış ve sonrasında ise kapatılmıştır.

Şekil 1. Yenişehir Sinemasına Ait Görseller **Kaynak:** Karaş, 2013

Şekil 2. Yenişehir Sineması'na Ait Planlar ve Kesit Çizimleri

Şekil 3. Yenisehir Sineması'na Ait İç Mekan Görselleri **Kaynak:** Bal, 2018

5. KENTSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİKTE KARABÜK YENİŞEHİR SİNEMASININ YERİ

Karabük Yenisehir Sineması bugün atıl durumda olmasına karşın yapıldığı dönemden bugüne kadar kent ve kentli için önemini kaybetmemiştir. Mimari bir ürün olmanın ötesinde kent yaşamında üstlendiği görevler ile farklı değer ve anlamlar kazanmıştır. Yapının kentsel sürdürülebilirlikteki yeri;

5.1. Yapının Üstlendiği Görev Açısından Yeri

Mimarlık ürünlerinin en temel özelliği var oldukları dönemin izlerini taşımalarıdır. Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki sanayileşme ve bununla ortaya çıkan yerleşmeler o dönemin en önemli fiziksel temsilcileridir. Özellikle Cumhuriyet'in kurulmasıyla beraber kalkınma için atılan her adım, düşünsel ve bunu destekleyen mekanları modern bireyin yetişmesi için ortam hazırlamaktadır. Karabük kentinde Demir Çelik Fabrikaları'nın kurulmasıyla birlikte modern hayatın yaşanacağı bir çevre yaratılmak istenmiştir. Sosyal ve kültürel ihtiyaçlara cevap verecek tüm imkanlar bu yerleşimde sunulmuştur. Bu anlamda modernleşme çabalarının bir ürünü olan Karabük Yenisehir Sineması Cumhuriyet Dönemi'nin simge yapılarından biridir. Başkent dışında Türkiye Cumhuriyeti'nin modern mimariyi nasıl algıladığını ve uyguladığını göstermektedir. Modernizmin yerel bir açılımı olarak değerlendirilebilecek niteliktedir (Altınöz Özkan, 2015:92). Uluslararası boyutta ise 1950'lerin uluslararası yaklaşımını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

5.2. Mimarisinden Kaynaklanan Yeri

Karabük Yenisehir Sineması binası mimari olarak yapıldığı dönem açısından önem taşımaktadır. Dönemin modernleşme ideolojisini tasarımında barındırmaktadır. Genel anlamda modern mimarinin form, renk, ışık, şeffaflık ve dinamizm gibi nitelikleri taşıyan yapı, bu özellikleriyle de önemli bir simge yapı niteliğindedir. Genel olarak ölçek, biçimleniş ve fonksiyonel açıdan modernizmin tasarım ilkelerini temsil eden bir yapıdır (Özkan, 2010:370). Bina sinemanın yanında opera, tiyatro, panel ve gösteri ile ilişkili etkinliklerin yapılacağı şekilde çok yönlü olarak tasarlanmıştır. Bu özelliğiyle de çok yönlü bir kimliğe bürünmüştür. Aynı zamanda yapı içerisinde yer alan gazino ve pastane yapının dinlenme yeri olarak kullanılmasına imkan vermektedir. Binanın dış cephesinde döneminde yaygın olarak kullanılan ve BTB olarak da bilinen mozaik malzeme kullanılmıştır. Sinemanın yapımında kullanılan betonarme ve

mozaik malzemeler yeni topluma yeni bir mimari dil şeklinde değerlendirilebilir (Altınöz Özkan, 2015:96). İç mekan düzenlemelerinde özel detayları ile malzeme çeşitliliği içeren bir yapıdır.

5.3. Yerden/Çevreden Kaynaklanan Yeri

Karabük Demir Çelik Fabrikaları yerleşkeleri belli bir hayat standardı idealiyle kurulmuştur. Modern hayatın gelişmesine imkan veren modern bir çevre sağlamıştır. Fabrikanın kuruluşunu takip eden yıllarda bölgede sosyal ve kültürel yaşamı besleyecek eylem alanları ve mekanları tasarlanmıştır (Öktem, 2004). Sosyal donatıların içerisinde kulüp binaları, yüzme havuzu ve çay bahçesi bulunan havuzlu bahçe, sinema, yazlık sinema ve spor alanları yer almaktadır. Mühendisler Kulübü, İşçi Lokali, Memurlar Kulübü sosyal statüye göre tanımlanan sosyalleşme alanlarıdır. Yenişehir Sineması ise o dönemde İstanbul, Ankara gibi büyük şehirler dışında çok az rastlanan modern bir sinema yapısıdır. Fabrika yerleşkelerinin odak noktasında yer almaktadır. Çevresinde genellikle çevresinde tek katlı, bahçeli evler yer almaktadır. Bulunduğu konum itibarıyla de Yenişehir toplumunun sosyal hayatının şekillendiği bir donatı kimliğindedir ve kentliğin yaşamını etkin şekilde biçimlendirmiştir.

5.4. Yatırımcıdan Kaynaklanan Yeri

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ekonomik kalkınmanın sanayileşmeyle gelişebileceği vizyonuna bağlı olarak ekonomide devletçilik ilkesi belirlenmiştir. Bir proje ve uygulama merkezi olarak 1933 yılında Sümerbank kurulmuştur. Sümerbank'ın kurulması ile Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın hazırlık çalışmaları başlamıştır. Türkiye genelinde planda öngörülen sanayi tesislerinin tamamı, beş yıl dolmadan bitirilerek, işletmeye açılmıştır (Soylu ve Yaktı, 2012: 370). Yapımı tamamlanan en son tesis ise Karabük Demir Çelik Fabrikaları olmuştur. Fabrika inşa edilirken Sümerbank büyük bir imar hareketine başlamıştır. Bu imar hareketinde temel referans ise 1938 yılında hazırlanan Yenişehir Planı olmuştur (Eröz, 1962:126-132). Prost Planı ile yaklaşık 5000 kişinin yaşayacağı Avrupa tarzında, estetik ve sağlıklı bir çevre meydana getirilmiştir. 1950- 1980 yılları arasında toplumun en önemli sosyalleşme ve eğlence kaynağı olan sinema fabrika yerleşkelerinde önemli yer tutmaktadır. Sonuçta Yenişehir'de diğer yerleşkelerde de benzeri olmayan, var olduğu dönem açısından önemli bir salon meydana getirilmiştir.

5.5. Tasarımcıdan Kaynaklanan Yeri

Karabük Yenişehir Sineması'nın mimarı Münici Tangör'dür. Güzel Sanatlar Akademisi'nden 1934 yılında mezun olan Münici Tangör, İstanbul'da yetişmiş, orada kamu ve özel mimarlık faaliyetleri yürütmüştür. Yenişehir Sineması projesi için 1953'te Karabük'e gelmiş ve 1963'e kadar Karabük'te modern bir kent yaratma çabalarına önemli katkılarda bulunmuştur. Mimarlık mesleğinin önemli bir dönemini Karabük'te geçiren Tangör'ün yapılarından birçoğu da Karabük'te yer almaktadır. Mimarın Demir-Çelik İşletmeleri denetimi altında yaptığı tasarımları arasında Yenişehir Sineması dışında Bekar Lojmanları, Havuzlu Bahçe, Yenişehir Stadyumu, İşçi Sarayı, Yeni Misafirhane, 170 Evler, 200 Evler, Beyaz Evler ve Kübana Evleri yer almaktadır (Özkan, 2010:375).

5.6. Kentsel Yaşamındaki Yeri

Karabük Demir Çelik Fabrikaları yerleşkesi, fabrikanın yanı sıra konut ve sosyal donatılardan oluşmaktadır. Bugün yerleşkeye ait en öne çıkan ve hatırlanan yapı olarak birinci sırada Yenişehir Sineması gelmektedir. Bal, yaptığı araştırmada kentli için yapı sosyal-kültürel yaşamdaki yeri, Cumhuriyet'in simgesi olma durumu ve mimari özellikleri açısından anlam ifade ettiğini tespit etmiştir. Yapı son dönemde kullanılmamasına rağmen kentli için hem toplumsal yaşam hem de bireysel yaşamdaki anıları ile hala değerini korumaktadır. Kentli açısından yapının kent kimliği açısından önemi, döneminde Karabük kentinin sosyo-kültürel yaşamından merkezinde yer alması ve ülke geneli düşünüldüğünde böyle bir yapının kentte olması bir ayrıcalık olarak görülmektedir (Bal, 2018). Bellekte ise olumlu anılarla yer alan yapı herkesin bir anına tanıklık etmesi açısından önemli bir yapı durumundadır.

6. SONUÇ

Bugün gelinen noktada sanayileşme ve devamında gelen küreselleşmenin etkisiyle kentler farklı boyut ve anlam kazanmıştır. Ekonominin merkezi olan ve sermaye mekânına dönüşen kentler, bu durum karşısında yenilenmekte, değişmekte bazen de korunmaktadır. Bu noktada en temel sorun ise kentlerin

birbirine benzemesi ve kent kimliğini var eden değerlerini koruyamamasıdır. Kentler sadece biçimsel olarak değil kültürel bütünlükleri ve benzersizliklerini de yitirmektedir (Bookchin, 1992). Bu durum kent kimliğinin oluşmasında etkili olan yerel değerlerin ve özgün yapının kaybolmasına neden olmaktadır. Kentsel dönüşüm, soylulaştırma ve yenileme çalışmaları ile hızla değişen kentler farklı cehrelere bürünmekte, kentte yaşayanların dahi sınırlarını bilmediği, fiziksel ve sosyo-kültürel olarak sürekli değişen bir yapı haline gelmektedir. Bu noktada kenti var eden öğelerden olan mimarının ve onun ürünü olan yapıların sürdürülebilirliğinin sağlanmasının gerekliliği bir kez daha öne çıkmaktadır. Özellikle kent yaşamında simgesel değere sahip olan, sahip olduğu niteliklerle döneminin temsilcisi olan, tanıklık ettiği olaylarla kentlinin belleğinde yer etmiş yapıların devamlılığı sağlanmalıdır. Steiner yapıların fiziksel olarak varlığını korumasının yeterli olmadığı, yeni işlevler yüklenerek yapının ve bulunduğu çevrenin yeniden kent yaşamına kazandırılması gerektiğine vurgu yapmaktadır (Steiner, 2005). Böylece bireylerin ve toplumların yapılara yüklendiği anlam ve değerlerde taşınmış olacaktır.

Kentlinin kente sahip çıkması, koruması kentli bilincinin gelişmesi ile mümkündür. Bunun içinde kentle iletişim içinde olması ve kentte aidiyet duyması gerekir. Aidiyet duymanın yollarından birisinde kentte yaşanmışlıklara tanıklık eden mekanların, çevrelerin korunuyor olmasıdır. Bunları kaybetmek, silmek belli bir süre sonra insan belleğinde yok olmasına, hatırlanmayacak noktaya getirmektedir. Tam da bu noktada Yenişehir sineması bu çizilen tabloya iyi bir örnek olmaktadır. Kentlerdeki simge yapılar ömürlerini tamamladıkları öne sürülerek ekonomik veya politik gerekçelerle çürümeye terk edilmekte ve sonunda da yıkılmaktadır (Berman, 2004). Türkiye’de ve dünyada buna benzer örneklere rastlamak da mümkündür. Amaç bu yapı özelinde konuya dikkat çekmektir. Kent politikalarında simge yapıların kent ve kentli için anlamı ve değerinin gözetilmesi gerekliliğine vurgu yapmaktır. Rossi yapıların işlevsel ve fiziksel olarak var olmalarının yanında zaman içerisinde toplulukların yorumlaması sonucu yüklenen anlam ve zihinler de oluşan imgesi ile yeniden üretildiğini söyler (Rossi, 2006). Bu nedenle yapıların kent ve toplumsal bellekteki yeri dikkate alınarak varlığını devam ettirilmesi sağlanmalıdır. Bir yapıyı yıkmak kentte yaşanmış olan bir dönemi, bir grubun yaşanmışlıklarını silmek anlamına geldiğini unutmamak gerekmektedir.

Sonuç olarak, Yenişehir Sineması’nın Erken Cumhuriyet Dönemi yapısı olması ve kurulmak istenen sosyo-kültürel yaşamın bir temsilcisi olarak, tanıklık ettiği dönem açısından kent yaşamındaki varlığına devam etmelidir. Kullanılmadığı süre düşünüldüğünde bu dönem içerisinde kent yaşamından kopmuş gözükmektedir. Yapının değeri ve anlamı unutulmadan onarılarak yeniden kent yaşamına katılması kentsel sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Diğer atıl durumdaki yapılar dikkate alındığında kentte veya kırsal alanda özellikle kamusal yapılar toplumun geneline hizmet etmeleri ve temsil ettikleri düşünce gereği dönemlerinin birer simgeleri olarak korunmaları gerekmektedir. Bugün bozulmaya ve çürümeye terk edilmiş ve yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalan simge yapıların kent kimliği gözetilerek tekrar kente kazandırılmalıdır. Politikanın yıkmak değil de yeniden kullanım olarak belirlenmesi gerekmektedir. Değişim ve dönüşüm rüzgârının hızla estiği dünyada var olabilmek için var olan değerlerimizi koruması bir zorunluluktur.

KAYNAKLAR

- ALTINÖZ ÖZKAN, M. (2015). Endüstri Kenti Karabük’ün Sosyal Yaşantısının Şekillenişinde Yenişehir Sineması’nın Rolü. *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 4(1), 83-99.
- BASA, İ. (2015). Kentsel Hafızanın Sürdürülebilirliği: Bir Mimarlık Stüdyosu Deneyimi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(15), 27-42.
- BAL, H. B. (2018). Eskinin Görkemli Bugünün Metruk Binaları: Kentsel Sürdürülebilirlik ve Karabük Yenişehir Sineması. Yüksek Lisans Dersi, Dönem Sonu Ödevi, KTU, Trabzon
- BERMAN, M. (2004). *Katı Olan Her Şey Buharlaştırıyor: Modernite Deneyimi*. Çev. Ümit ALTUĞ ve Bülent PEKER, İstanbul: İletişim Yayınları,
- BOOKCHIN, M. (1992). *Kentsiz Kentleşme*. Çev. Burak ÖZYALÇIN, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ÇAHANTİMUR, A. ve TURGUT YILDIZ, H. (2008). Sürdürülebilir Kentsel Gelişmeye Sosyo Kültürel Bir Yaklaşım: Bursa Örneği. *İTÜ Dergisi: Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 7(2),3-13.
- ERÖZ, M. (1962). Ek: Karabük Hakkında İki Vesika. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 2, 126-132.

- HALBWACHS, M. (2018). *Kollektif Bellek*. Çev. Zuhal KARAGÖZ, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- KARAŞ, İ. R. (2013). “İnsan ve Şehir”. <http://www.insanvesehir.com/2013/03/yenisehir-bitersekarabuk-biter.html>. (Erişim tarihi: 15.07.2018)
- KIMILLI, Z. M. (2005). Tarihi Yapıların Sürdürülebilirlik Bağlamında Yeniden Kullanıma Kazandırılması: Burdur/ Susuzhan Örneği. *I. Burdur Sempozyumu*, 16-19 Kasım 2005, Burdur.
- MADRAN, E. (2001). Kent Belleğinin Oluşumunda Mimarlık Yapıtları. *Mimarlık Dergisi*, 298, 47-49.
- NORA, P. (2006). *Hafıza Mekânları*. İstanbul: Dost Yayınları.
- NIJKAMP, P. and PERRELS, A. (1994). *Sustainable Cities in Europe, A Comparative analysis of Urban Energy-Environmental Policies*, Earthscan, London.
- ÖKTEM, S. (2004). *Türkiye Cumhuriyeti'nde Modernleşme Hareketi; Karabük Demir Çelik Fabrikaları Yerleşim Örneği*. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÖZDOĞAN, O. (2014). *Sürdürülebilir Turizm ve Kültürel Miras*. M. Kozak (Ed.) Sürdürülebilir turizm kavram- uygulamalar (s. 47-60), Detay Yayıncılık, Ankara.
- ÖZKAN, M. (2010). Karabük'te Modern Mimari Oluşumda Yüksek Mimar Münci Tangör ve Yapıları. *Kuruluşundan Bugüne Karabük ve Demir-Çelik Sempozyumu*, Karabük Üniversitesi, Nisan 1-3, Karabük, s. 367-377.
- ROSSI, A. (2006). *Şehrin Mimarisi*. Kanat Kitap, İstanbul.
- SEÇİLMİŞLER, T., AKIN, O. KOÇ, E (2007). Sosyo-Kültürel Miras Sembollerinin Sürdürülebilirlik Bağlamında Geleceğe Taşınması: Akdeniz Örneği. *Uluslararası Gazi Magosa Sempozyumu*, Gazimağusa, Medi-Triology-CCC., ss. 103-109.
- SOYLU, Ü. ve YAKTI Ö. (2012). Devletçiliğe Yönelmede Bir Köşe Taşı: Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı. *HistoryStudies, Enver Konukçu Armağanı Sayısı*, 365-379.
- STEINER, B. (2005). *Protest, Resistance, Usurpation*. içinde P. Oswalt (Ed.), *Shrinking Cities* (ss. 294–301). Ostfildern Ruit: Hatje Cantz.
- TEKELİ, D. (2018). Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirasımız Korunamaz mı?. *Mimarist*, 62 (Mayıs), 42-43.
- UNESCO-MOST, (1996). Conference Report on Sustainability as a Social Science Concept, Frankfurt.